

Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru Older People's Commissioner for Wales

Ymateb i'r Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus a Gweinyddiaeth Gyhoeddus: Ariannu Comisiynwyr

Cyflwyniad

Sefydlwyd rôl y Comisiynydd Pobl Hŷn drwy'r Ddeddf Comisiynydd Pobl Hŷn (Cymru) 2006, fel Corfforaeth Undyn. Mae cyfrifoldebau'r Swyddog Cyfrifyddu a'r gwaith o gyflawni'r dyletswyddau statudol wedi'u breinio'n bersonol yn y Comisiynydd. Fel Corfforaeth Undyn, nid oes Bwrdd i'w gael, ac mae'r Comisiynydd yn bersonol gyfrifol am gyfarwyddo a rheoli'r sefydliad a'i adnoddau.

Mae gennyf Bwyllgor Archwilio a Sicrwydd Risg sy'n adolygu pa mor gynhwysfawr yw'r systemau sicrwydd yr wyf wedi'u rhoi ar waith i fodloni anghenion fy Swyddog Cyfrifo ac i adolygu uniondeb a dibynadwyedd y systemau hyn.

Roedd rôl y Comisiynydd Pobl Hŷn annibynnol yn rôl nas gwelwyd ei bath o'r blaen. Dechreuodd y Comisiynydd cyntaf yn ei swydd ym mis Ebrill 2008, dechreuodd yr ail Gomisiynydd ym mis Mehefin 2012 a dechreuais innau yn fy nhymor pedair blynedd yn y swydd fel y trydydd Comisiynydd ym mis Awst 2018. Yn unol â Rheoliadau Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru (Penodi) (Diwygio) 2016, cymeradwyodd y Prif Weinidog fy nghais i ymestyn fy nghyfnod yn y swydd ddwy flynedd arall tan mis Awst 2024, ar ôl ymgynghori â phobl hŷn a rhanddeiliaid allweddol.

Caiff fy sefydliad ei ariannu gan Weinidogion Cymru, ond mae'n gweithredu'n annibynnol arnynt, ac fel Swyddog Cyfrifyddu rwy'n atebol i Senedd Cymru am ddefnyddio'r adnoddau a roddir imi.

Yn fy ymateb i'r cais am dystiolaeth gan Bwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus a Gweinyddiaeth Gyhoeddus y Senedd ynglŷn ag ariannu Comisiynwyr, rwy'n defnyddio fy mhrofiad fy hun yn ogystal â phrofiad y sefydliad cyn 2018, sy'n cynnwys yr ymateb yn 2015 i Adroddiad y Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus ar Graffu ar Gyfrifon 2013/14.

1. Rolau a Chyfrifoldebau

Cwestiwn: Crynodeb o rolau a chyfrifoldebau eich swyddfa, ynghyd â gwybodaeth am sut gallai'r rhain fod wedi newid dros amser, fel yr awgrymir gan Bwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol y Senedd yn ei Adroddiad. A gafodd y cyfryw newidiadau unrhyw effaith ariannol a beth yw'r effeithiau hynny.

Fy Rôl

Fel Comisiynydd, rwy'n hyrwyddwr ac yn llais annibynnol dros bobl hŷn ledled Cymru. Ffocws fy ngwaith yw gwneud Cymru yn fan lle mae pobl hŷn yn cael eu gwerthfawrogi, lle caiff eu hawliau eu cadarnhau a lle na chaiff neb ei adael ar ôl, a chaiff fy ngwaith ei gyflawni drwy fy mlaenoriaethau fy hun, yn ogystal â'm gwaith ehangach i lywio polisïau, a chraffu ar weithredoedd a phenderfyniadau'r llywodraeth ar ran pobl hŷn.

Mae fy rhaglen waith yn seiliedig ar bedwar maes blaenoriaeth sy'n ymwneud â materion allweddol sy'n effeithio ar bobl hŷn yng Nghymru: amddiffyn a hyrwyddo hawliau pobl hŷn, rhoi diwedd ar ragfarn a gwahaniaethu ar sail oedran, atal camdriniaeth yn erbyn pobl hŷn, a galluogi pawb i heneiddio'n dda.

I sicrhau bod y gwaith a wnafr drwy fy rhaglen waith yn cael yr effaith orau bosibl, rwy'n defnyddio amrywiol ddulliau i gynyddu ymwybyddiaeth o faterion allweddol, rwy'n grymuso pobl hŷn, ac yn dylanwadu ar bolisi ac ymarfer.

Er enghraifft, fel rhan o'm gwaith i warchod hawliau pobl hŷn, fe wnes i'n ddiweddar lansio arweiniad i hawliau mewn cartrefi gofal; cafodd ei ddsbarthu i bob cartref gofal yng Nghymru a chaiff ei rannu'n ehangach gan bartneriaid a rhanddeiliaid. Rwyf hefyd wedi defnyddio fy mhwerau cyfreithiol i gyflwyno arweiniad ffurfiol i awdurdodau lleol a byrddau iechyd i sicrhau bod pobl hŷn yn gallu cael gafael ar wybodaeth a gwasanaethau drwy ddulliau heblaw am ddulliau digidol; yn ogystal rwyf wedi cynhyrchu taflen wybodaeth a ddsbarthwyd yn eang i helpu pobl hŷn i ddeall eu hawliau'n well wrth ddefnyddio gwasanaethau.

Fel rhan o'm gwaith ar ragfarn ar sail oedran rwyf wedi cyflwyno hyfforddiant i bobl hŷn a gweithwyr proffesiynol i'w helpu i adnabod a herio rhagfarn a gwahaniaethu ar sail oedran yn fwy effeithiol; yn ogystal rwyf wedi cyhoeddi canllawiau cyhoeddi ar gyfer newyddiadurwyr a gweithwyr proffesiynol eraill ar sut i osgoi rhagfarn ar sail oedran wrth ysgrifennu am bobl hŷn. Fe wnes i hefyd gyflwyno fy ymgyrch #EverydayAgeism i gynyddu ymwybyddiaeth o faint ac effaith rhagfarn ar sail oedran, ac i herio'r mythau a'r stereoteipiau am bobl hŷn sy'n arwain at wahaniaethu.

Mae fy ngwaith i atal camdriniaeth yn erbyn pobl hŷn wedi canolbwyntio i raddau helaeth ar lenwi'r bwlch mawr mewn tystiolaeth a data sy'n ymwneud â phrofiadau pobl hŷn o gamdriniaeth, ac mae hyn wedi arwain at ddau brosiect ymchwil pwysig – mae'r cyntaf yn archwilio pa wasanaethau cymorth sydd ar gael i bobl hŷn sy'n wynebu camdriniaeth ac mae'r ail yn canolbwyntio ar brofiadau dynion hŷn, lle mae ymchwil yn brin iawn. Ochr yn ochr â hyn, rwyf hefyd wedi llunio cyfeirlyfr ar-lein i gysylltu pobl hŷn â gwasanaethau cymorth a chefnogaeth, ac rwy'n gweithio gyda grŵp gweithredu o dros 30 o sefydliadau a sefydlais i gynyddu ymwybyddiaeth, rhannu gwybodaeth ac adnoddau allweddol, a dylanwadu ar bolisi ac ymarfer.

Mae fy ngwaith i alluogi pawb i heneiddio'n dda wedi cynnwys bod yn aelod Cyswllt o Rwydwaith Byd-eang Sefydliad Iechyd y Byd o Ddinasoedd a Chymunedau sydd o Blaid Pobl Hŷn; mae hyn nid yn unig yn helpu i sicrhau bod yr arferion da yng Nghymru yn cael eu cydnabod ar lefel byd-eang, ond mae hefyd yn fy ngalluogi i ddarparu cefnogaeth ac arweiniad holl bwysig i awdurdodau lleol ledled Cymru wrth iddynt lunio eu strategaethau a'u cynlluniau i sicrhau bod eu cymunedau eu hunain o blaid pobl hŷn i gefnogi eu ceisiadau

i ymuno â Rhwydwaith y WHO.

Ochr yn ochr â'r gwaith a gyflawnwyd yn erbyn fy mhedair blaenoriaeth, rwyf hefyd yn dal i graffu a dylanwadu ar weithredoedd a phenderfyniadau Llywodraeth Cymru a chyrrff cyhoeddus eraill i sicrhau bod y polisi a'r ymarfer iawn ar waith er mwyn i bobl hŷn allu defnyddio'r cymorth a'r gwasanaethau y mae arnynt eu hangen, bod yn gallu cyfranogi yn ein cymunedau ac na chaiff neb ei adael ar ôl.

Mae hyn yn cynnwys cyfarfodydd gyda Gweinidogion, swyddogion, Prif Weithredwyr ac unigolion allweddol eraill i godi'r materion sy'n peri pryder a datgan y camau gweithredu sydd eu hangen i sicrhau gwelliannau i bobl hŷn, yn ogystal â darparu tystiolaeth drwy bapurau briffio, ymatebion i ymgynghoriadau ac ymchwiliadau Pwyllgorau'r Senedd.

Mae ymgysylltu â phobl hŷn yn rhan holl bwysig o'm gwaith, ac rwy'n cynnal sesiynau ymgysylltu rheolaidd, yn ogystal ag yn cyfarfod â phobl hŷn mewn cymunedau ledled Cymru, i glywed yn uniongyrchol am eu pryderon, am unrhyw broblemau neu heriau maent yn eu hwynebu a'u safbwyntiau am y camau sy'n angenrheidiol er mwyn i bethau wella. Mae'r ymgysylltu hwn wedi cynnwys sesiynau yn edrych ar faterion penodol megis yr argyfwng costau byw, mynediad i wasanaethau ac iechyd meddwl.

Fel Comisiynydd, rwyf hefyd yn darparu gwybodaeth a chymorth yn uniongyrchol i bobl hŷn a'u teuluoedd drwy gyfrwng fy Nhîm Cyngor a Chymorth. Mae'r ymholiadau a ddaw i law'r tîm yn cynnwys amrywiaeth eang o faterion - gan gynnwys hawliau, iechyd a gofal cymdeithasol, camdriniaeth a diogelu, cyllid, tai, cymunedau, cludiant – ac mae llawer o'r achosion maent yn delio â nhw yn gymhleth iawn eu natur.

I gefnogi'r gwaith helaeth rwy'n ei gyflawni fel Comisiynydd – yn wir cipolwg ohono'n yn unig a welir uchod – y mae tîm bychan sy'n gweithio ar fy rhan ac sy'n meddu ar ystod eang o wybodaeth, sgiliau, arbenigedd a phrofiadau, ynghyd â dealltwriaeth unigryw o'r materion sy'n effeithio ar bobl hŷn, sut maent yn cysylltu â'r tirlun polisi ac ymarfer yng Nghymru, a'r camau y mae angen eu cymryd i wneud y gwelliannau y mae pobl hŷn eisiau ac angen eu gweld.

Y Ddeddf

Caiff fy rôl a'm pwerau statudol fel Comisiynydd eu diffinio gan [Ddeddf Comisiynydd Pobl Hŷn \(Cymru\) 2006](#) a'r Rheoliadau atodol.

Mae'r Ddeddf yn rhoi imi nifer o bwerau cyfreithiol ac yn amlinellu'r camau rwy'n gallu eu cymryd i sicrhau bod buddiannau pobl hŷn (a ddiffinnir fel pobl dros 60 oed) yn cael eu diogelu a'u hyrwyddo pan fo cyrff cyhoeddus yn cyflawni eu swyddogaethau a'r cymorth rwy'n gallu ei ddarparu yn uniongyrchol i bobl hŷn mewn sefyllfaoedd penodol.

Mae gennyf **bedair swyddogaeth statudol**:

- Hybu ymwybyddiaeth o fuddiannau pobl hŷn yng Nghymru a'r angen i ddiogelu'r buddiannau hynny
- Annog pawb i roi cyfleoedd i bobl hŷn yng Nghymru, a chael gwared ar unrhyw

- wahaniaethu yn eu herbyn
- Annog yr arfer gorau wrth drin pobl hŷn yng Nghymru
 - Adolygu'n barhaus ddigonolrwydd ac effeithiolrwydd y gyfraith sy'n effeithio ar fuddiannau pobl hŷn yng Nghymru

Pwerau Cyfreithiol

Mae gennyf nifer o bwerau cyfreithiol, wedi'u datgan yn y Ddeddf, i'm cynorthwyo wrth fy ngwaith i wella bywydau pobl hŷn yng Nghymru. Yn gryno, dyma nhw:

Adolygu sut caiff swyddogaethau eu cyflawni (Adolygiad Adran 3)

Gallwn adolygu'r ffordd y caiff buddiannau pobl hŷn eu diogelu a'u hyrwyddo pan fo cyrff cyhoeddus yn cyflawni eu swyddogaethau, pan fônt yn bwriadu cyflawni eu swyddogaethau neu'n methu â chyflawni eu swyddogaethau. Mae hyn yn cynnwys rhai sy'n cyflawni swyddogaethau ar ran cyrff cyhoeddus.

Os dewisaf gyhoeddi adroddiad ac argymhellion yn dilyn Adolygiad Adran 3, gallaf fynnu bod y cyrff dan sylw yn ymateb i'r argymhellion. Mae Rheoliadau 2007 yn nodi'r amserlen gyfreithiol a'r gofynion adrodd ar gyfer y math hwn o waith dilynol.

Adolygu trefniadau eiriol, chwythu'r chwiban neu gwyno (Adolygiad Adran 5)

Mae hwn yn debyg i Adolygiad Adran 3, ond mae'n canolbwyntio'n hytrach ar ba mor effeithiol y mae trefniadau cyrff penodol i ddelio ag eiriolaeth, chwythu'r chwiban a chwynion yn diogelu ac yn hyrwyddo buddiannau pobl hŷn perthnasol yng Nghymru.

Ar ôl cynnal y cyfryw adolygiad, fe allaf gyhoeddi adroddiad ac argymhellion a gallwn fynnu bod cyrff yn darparu gwybodaeth sy'n amlinellu sut maent yn cydymffurfio â'r argymhellion neu sy'n egluro pam na fyddant yn gwneud hynny. Gallai unrhyw achos o fethu â darparu'r cyfryw wybodaeth gael ei gyfeirio, drwy dystysgrif, i'r Uchel Lys.

Cymorth (Adran 8)

Gallwn helpu unigolyn sydd, neu a fu, yn unigolyn hŷn yng Nghymru i wneud cwyn am gyrrff cyhoeddus, neu gyflwyno sylwadau iddynt. Mae'r cymorth yn cynnwys cymorth ariannol neu drefnu i unigolyn gynghori, cynrychioli neu gynorthwyo person hŷn.

Archwiliad (Adran 10)

Gallwn archwilio achos person hŷn o safbwynt mater sy'n effeithio ar fuddiannau grŵp ehangach o bobl hŷn ac nid dim ond yr unigolyn dan sylw. Ar ôl gwneud archwiliad, rhaid imi lunio adroddiad a gallwn wneud argymhellion.

Cyhoeddi Arweiniad (Adran 12)

Gallwn lunio arweiniad ar yr arferion gorau o safbwynt unrhyw fater sy'n ymwneud â buddiannau pobl hŷn yng Nghymru. Rhaid imi gysylltu â'r cyfryw unigolion ag y credaf sy'n

briodol wrth gynhyrchu'r arweiniad.

Ar ôl cynhyrchu'r arweiniad, rhaid i gyrrff cyhoeddus a'r rhai sy'n darparu gwasanaethau rheoledig roi ystyriaeth i'r arweiniad wrth gyflawni eu swyddogaethau.

Diwygiadau a wnaed i'r Ddeddf a'u heffaith

Ers cyflwyno Deddf Comisiynydd Pobl Hŷn (Cymru) 2006 a'r rheoliadau atodol gerbron y Senedd, mae Llywodraeth Cymru wedi gwneud pedwar diwygiad i naill ai ddiwygio'r Ddeddf neu'r rheoliadau atodol. Cafodd Memoranda Esboniadol eu cyflwyno i gyd-fynd â'r diwygiadau hyn neu cawsant eu gweithredu drwy Offerynnau Statudol.

- Diwygio Rheoliadau Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru 2007 fel yr ystyriwyd yn briodol o ganlyniad i Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006.

Gwnaed y diwygiad hwn i sicrhau bod Rheoliadau Pobl Hŷn Cymru 2007 yn rhoi eglurder i nodi a yw'n berthnasol i'r Cynulliad fel a gyfansoddwyd gan Ddeddf Llywodraeth Cymru 1998; i Lywodraeth Cynulliad Cymru; i'r Cynulliad fel a gyfansoddwyd gan Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006; Gweinidogion Cymru; Prif Weinidog Cymru neu'r Cwnsler Cyffredinol.

Nid yw'r diwygiad hwn wedi effeithio ar rolau a chyfrifoldebau fy swyddfa.

- Gorchymyn Datgelu er Lles y Cyhoedd (Personau Rhagnodedig) (Diwygio) 2016

Rwy'n 'berson rhagnodedig' ar gyfer materion sy'n ymwneud â hawliau a lles pobl hŷn yng Nghymru. Mae hyn yn golygu y gallai gweithiwr gael gwarchodaeth fel Chwythwr Chwiban dan y Gorchymyn Datgelu er Lles y Cyhoedd os datgelir mater wrthyf fi.

Nid yw'r Gorchymyn Datgelu er Lles y Cyhoedd yn mynnu fy mod yn ymchwilio i bob datgeliad a ddaw i law. Ni allaf ond ymchwilio i ddatgeliadau sy'n syrthio o fewn cwmpas fy swyddogaethau statudol ac o fewn paramedrau fy mhwerau statudol.

Hyd yma, ni chefais ddim datgeliadau dan y Gorchymyn Datgelu er Lles y Cyhoedd ac nid yw'n bosibl amcangyfrif yn gywir faint allai'r cais hwn am gyllid fod. Nid wyf felly yn cynnwys cyllideb ar gyfer unrhyw ymchwiliadau posibl yn fy Amcangyfrif ariannol. Yn ddibynnol ar yr adnoddau sy'n ofynnol i ymchwilio i ddatgeliad, gallai fod yn angenrheidiol cyflwyno cais am gyllid ychwanegol gan Lywodraeth Cymru.

- Rheoliadau Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru (Penodi) (Diwygio) 2016

Mae'r Rheoliadau hyn yn caniatáu i'r Prif Weinidog ymestyn tymor y Comisiynydd, sydd yn nhymor cyntaf ei benodiad, am gyfnod o hyd at ddwy flynedd.

Mae'r Ddeddf yn datgan mai cyfnod swydd Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru yw pedair blynedd. Mae'r Rheoliadau wedi'u diweddarau yn darparu i'r Prif Weinidog a'r Comisiynydd presennol y dewis i ymestyn y swydd am ddwy flynedd arall.

Tra bod yr estyniad hwn yn darparu i ddeilydd y swydd gyfle i aros yn y swydd am uchafswm o chwe mlynedd, nid yw'r rôl fodd bynnag yn cyd-fynd â thymor swydd saith mlynedd Comisiynydd Plant Cymru, Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol Cymru na Chomisiynydd y Gymraeg.

- **Gorchymyn Deddf Llywodraeth Cymru 2006 (Cynigion Cyllidebol a Chyrff Dynodedig) (Diwygio) 2021**

O ganlyniad i'r dynodiad hwn, mae Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru wedi symud at gyllideb adnoddau er mwyn sicrhau cydymffurfiaeth â Fframwaith Gwariant Cyhoeddus y Deyrnas Unedig. Diben y dynodiad hwn yw cysoni'r gyllideb a ddefnyddia Trysorlys EM i reoli gwariant cyhoeddus, gyda'r gyllideb a gymeradwywyd gan y Senedd. Mae hyn yn sicrhau bod adnoddau'r corff dynodedig yn cael eu cynnwys yn y Cynnig Cyllidebol a'r cyllidebau atodol a gymeradwyir gan y Senedd.

Cafodd y trawsnewid hwn effaith sylweddol ar fy sefydliad oherwydd na allaf mwyach ddefnyddio fy nghronfeydd wrth gefn heb fod Llywodraeth Cymru yn darparu'r gyllideb adnoddau gyfatebol. Rwyf wedi darparu rhagor o wybodaeth am effaith y Gorchymyn hwn yn adran 5.

2. Costau cyflawni swyddogaethau o'u cymharu â'r amcangyfrifon

Cwestiwn: Sut mae costau gwirioneddol cyflawni eich swyddogaethau yn cymharu ag unrhyw amcangyfrifon a wnaed adeg sefydlu eich rôl (megis unrhyw amcangyfrifon a nodir yn y Memorandwm Esboniadol/Asesiad Effaith Rheoleiddiol i gefnogi'r ddeddfwriaeth), gyda rhesymau i egluro unrhyw wahaniaethau (lle bo'n briodol).

Mae Gwerthusiad Rheoleiddiol Llywodraeth Cymru – Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru (Penodi) 2007¹ yn datgan y canlynol o safbwynt sefydlu swyddfa'r Comisiynydd:

“Amcangyfrifir bod costau sefydlu swyddfa Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru yn £500,000, gyda chostau rhedeg o £1.5m yn y flwyddyn lawn gyntaf o weithredu. Caiff hyn ei ariannu o Linell Wariant Cyllideb y Strategaeth Pobl Hŷn yn Nyraniad Rhaglen Wariant Gwasanaethau Pobl Hŷn yn y Prif Grŵp Gwariant Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol. Mae'r ffigurau hyn yn seiliedig ar y wybodaeth a'r profiad o sefydlu a rhedeg swyddfa Comisiynydd Plant Cymru, sydd â grŵp cleientiaid o faint tebyg.”

Yn 2008 ceid 674,300 o bobl ifanc, a ddiffinnir fel pobl ifanc sydd dan 18 oed. O'i gymharu, ceir 736,000 o bobl hŷn, a ddiffinnir fel pobl sydd dros 60 oed.

Dengys yr amcangyfrifon diweddaraf y ceir nawr 866,006 o bobl dros 60 oed yn byw yng Nghymru, sy'n gynydd o 17%. Amcangyfrifir y bydd y ffigur hwn yn codi i 956,000 erbyn 2026 (30% o'r boblogaeth).

Yn 2008, cyflwynwyd amlen gyllid tair blynedd o £5,000,000 i'r Comisiynydd, wedi'i dyrannu ar draws 2008/09 (£1,500,000), 2009/10 (£1,700,000) a 2010/11 (£1,800,000). Roedd hwn yn gyfle i gysoni'r cyllidebau i gyflawni'r cynllun strategol a chydabyddai y byddai rhai darnau o waith yn mynnu mwy o adnoddau nag eraill i'w cyflawni, ac fe allai hynny hefyd rychwantu blynyddoedd lluosog.

Cafodd yr £1,800,000 a ddarparwyd yn 2010/11 ei raddol leihau gan Lywodraeth Cymru i £1,715,000 erbyn 2015/16. Dros yr un cyfnod defnyddiwyd cronfeydd wrth gefn y sefydliad ac felly fe wnaeth leihau o £741,000 i £104,000.

Mae cronfeydd wrth gefn yn chwarae rhan bwysig yn null rheoli ariannol cyffredinol sefydliad. Roeddent yn holl bwysig i reoli risg gan eu bod yn sicrhau parhad y busnes a'r gallu i gyflawni yn erbyn dyletswyddau statudol yn wyneb materion annisgwyl ac anrhagweladwy.

Ar ôl cyflwyno Amcangyfrif 2016/17 y Comisiynydd blaenorol, fe'i hysbyswyd, oherwydd effaith y cyni ariannol ar gyllidebau'r Llywodraeth Ganol a'r addasiadau dilynol i ddyraniad cyllideb Llywodraeth Cymru, y byddai'r sefydliad yn cael toriad sylweddol o 10% yn ei gyllideb, gan arwain at ostyngiad mewn cyllid o £1,715,000 i £1,543,000. Arweiniodd y toriad hwn yn y gyllideb at adolygiad sylweddol o'r strwythurau a'r systemau gweithredu, a chafodd hynny effaith aruthrol ar y sefydliad, gan leihau nifer y staff yn y pendraw o 30 i 23 – syrthiodd y costau staff cysylltiedig o £1,201,000 i £1,017,000.

O 2016/17 ymlaen, arhosodd cyllideb sylfaenol y Comisiynydd ar £1,543,000, hyd at Brisiad Cynllun pum mlynedd Swyddfa'r Cabinet yn 2018. Arweiniodd yr ail-brisiad hwn at gynydd o 7.9% yn y cyfraniadau pensiwn cyflogwr cyfartalog (o ffigur cyfartalog o 21.1% i 28.0%). I gydnabod yr effaith sylweddol y cafodd yr ail-brisiad hwn ar y sector cyhoeddus oherwydd y costau pensiwn cyflogwr ychwanegol, darparodd y Trysorlys gyllid ychwanegol i Lywodraeth Cymru. O ganlyniad, darparwyd imi £46,000 yn ychwanegol mewn ymateb i'r pwysau hwn ar gyllid a daeth fy nghyllideb sylfaenol yn £1,589,000.

Rhwng 2016 a 2021, mae cyllideb wastad wedi cael ei rheoli'n effeithiol. Rwyf wedi sicrhau fy mod wedi gallu amsugno costau cynyddol dros y blynyddoedd hyn drwy wneud penderfyniadau a defnyddio dulliau rheoli ariannol darbodus, sicrhau'r gwerth gorau am arian drwy gaffael yn effeithiol a defnyddio'r Gwasanaeth Caffael Cenedlaethol i'r eithaf.

Yn 2021, tynnais sylw fy is-adran noddi a'r Gweinidog at bwysau costau sylweddol, gan ddweud nad oedd hi mwyach yn bosibl i'm cyllideb beidio â chael ei hadolygu a'i chynnyddu. Roedd y pwysau hyn yn cynnwys cynnydd mewn costau staff oherwydd dyfarniadau costau byw a chynnydd cynyddrannol mewn bandiau yn hytrach na chynnydd yn nifer y gweithwyr (er 2017 mae'r WTE wedi bod ar ffigur cyfartalog o 20.45 ac mae ar 20.86 ar hyn o bryd) neu oherwydd cynnydd yng nghostau cyflogau canolrifol y sefydliad. Mae fy adroddiadau blynyddol archwiliedig yn dangos bod cyflog canolrifol y sefydliad wedi cynyddu'n bennaf oherwydd dyfarniadau costau byw.

Bu'r cynnydd eraill mewn costau yn fwy penodol megis cynnal a gwella seibergadernid y sefydliad. Dros y tair blynedd diwethaf, disgwyliwyd imi, fel pob corff cyhoeddus arall, fuddsoddi yn seibergadernid fy sefydliad a'i wella. Mae gwariant yn y maes hwn felly wedi cynyddu o £20,000 yn 2010/11 i £87,000 yn 2022/23. Mae'r Gwariant ar TG yn cynnwys gwaith cymorth a chynnal a chadw systemau (sydd ar gontract allanol ar gost o £12,000 y flwyddyn), cydymffurfiaeth TG e.e. Ardystiad Cyber Essential Plus, profi seibergadernid y sefydliad, hyfforddiant, trwyddedau TG a chymorth cysylltiedig, a chaledwedd. Bydd y lefel wariant hon yn barhaus i sicrhau bod y sefydliad yn parhau i fod yn seibergadarn.

Dros y flwyddyn diwethaf, mae Llywodraeth Cymru wedi cydnabod bod y cyllid a ddarparwyd i'm swydd yn annigonol a darparwyd imi gyllid eithriadol ychwanegol yn

2022/23 o £67,000 ac mae wedi cynyddu fy nghyllideb sylfaenol o 2023/24 ymlaen i £1,684,000.

Pe byddai'r amcangyfrifon costau a ddefnyddiodd Llywodraeth Cymru yn 2008 ar gyfer rhedeg fy swyddfa yn effeithiol wedi dilyn chwyddiant, byddai fy nghyllid sylfaenol ar gyfer 2023/24 yn awr yn £2,238,000, sy'n £554,000 neu'n 38% yn fwy na fy nghyllideb sylfaenol ar gyfer 2023/24.

3. Proses cymeradwyo cyllidebau

Cwestiwn: *Safbwyntiau ar y broses gyllidebau, gan gynnwys amserlenni ac ymgysylltu â Gweinidogion Cymru a swyddogion, megis y rhai mewn Timau Partneriaeth (noddwyr) yn adrannau Llywodraeth Cymru. A yw swyddogion Llywodraeth Cymru yn darparu unrhyw wybodaeth cyn ichi gyflwyno eich amcangyfrif ar gyfer y flwyddyn nesaf, megis asesiad gorau Llywodraeth Cymru o'r lefel cyllid a fydd ar gael i'r dyfodol a ffactorau i roi ystyriaeth iddynt wrth baratoi'r amcangyfrif.*

Fel Comisiynydd, myfi yw'r Swyddog Cyfrifo, ac mae gofyn imi felly gyflwyno cyllideb refeniw flynyddol (yr Amcangyfrif) i Weinidogion Cymru dan baragraff 9(2) o Atodlen 1 o Ddeddf Comisiynydd Pobl Hŷn (Cymru) 2006 (y Ddeddf) erbyn 31 Hydref cyn diwedd y flwyddyn. Mae'r Amcangyfrif yn datgan y gwariant amcangyfrifedig ar sail adnoddau, gan amlygu cyllidebau anariannol megis dibrisiant, a'r cyllid ariannol y bydd ei angen gan Lywodraeth Cymru er mwyn imi gyflawni fy swyddogaethau statudol.

Rhwng 2019 a 2021 cyflwynodd Llywodraeth Cymru rybudd y dylwn gyflwyno fy Amcangyfrifon ar sail parhad o'r gyllideb wastad h.y. £1,589,000. I ddechrau, er yn anodd, roedd yn bosibl ymdrin â chyllideb wastad drwy ddulliau rheoli ariannol darbodus, a oedd yn golygu nodi lle gellid arbed costau. Fodd bynnag, cafodd y pandemig effaith sylweddol ar y gyllideb roeddwn wedi'i neilltuo ar gyfer fy rhaglen waith oherwydd roedd angen i waith fy sefydliad esblygu er mwyn bod yn fwy ymatebol o ganlyniad i'r amgylchiadau nad oedd modd eu rhagweld. Mae gwariant wedi dychwelyd i'w lefelau cyn y pandemig wrth i fy nhîm a minnau ganolbwyntio ar gyflawni'r blaenoriaethau yn fy nghynllun strategol wedi'i adnewyddu a delio â'r heriau newydd sy'n wynebu pobl hŷn.

Yn ystod rhan olaf 2021, hysbyswyd swyddogion Llywodraeth Cymru na fyddai'n gynaliadwy mwyach i'm cyllideb ar gyfer 2022/23 beidio â chael ei chynyddu. Felly, oherwydd pwysau costau parhaus sylweddol, gofynnais yn fy Amcangyfrif ar gyfer 2022/23, i'm cyllideb sylfaenol gael ei chynyddu £74,000 i £1,674,000 gan egluro, os na ddarparwyd y cyllid ychwanegol imi, y byddwn yn cael fy ngorfodi i adolygu a lleihau nifer y staff rwy'n eu cyflogi, a byddai hynny wedi cael effaith fawr ar fy ngallu i gyflawni gwaith holl bwysig i bobl hŷn. Byddai ad-drefnu sefydliadol, ynghyd â cholli swyddi, wedi bod yn broses drafferthus a fyddai wedi mynd â llawer iawn o amser. Byddai wedi ansefydlogi'r sefydliad, wedi arwain at fod staff ymroddedig ac arbenigol wedi colli ei swyddi, ac wedi achosi pryder ac ansicrwydd i'r tîm staff cyfan.

Ym mis Rhagfyr 2021, fe'm hysbyswyd na fyddwn yn cael y cyllid ychwanegol y gofynnais amdano. Ni chefais yn yr ymateb i'n Hamcangyfrif eglurhad manwl a fyfyrari ar fy Amcangyfrif nac ychwaith eglurhad ynglŷn â'r broses ar gyfer gwneud y penderfyniad. Ym mis Ionawr 2022, ysgrifennais at y Gweinidog Cyfiawnder Cymdeithasol, yn ailadrodd y byddai'n rhaid imi, heb y cyllid y gofynnwyd amdano, ad-drefnu'r sefydliad neu ailasesu fy ymrwymadau a'm blaenoriaethau gwaith. Er enghraifft, ni fyddai fy nhîm wedi gallu

ymrwymo amser i holl weithgorau Llywodraeth Cymru y gofynnir inni gyfrannu iddynt a byddai'n rhaid inni fod wedi tynnu'n ôl o feysydd gwaith penodol, a byddai hynny'n gwneud gwahaniaeth i fywydau pobl hŷn yng Nghymru.

Er bod swyddogion Llywodraeth Cymru wedi rhoi sicrhad y byddwn yn gallu gofyn am gyllid ar gyfer darnau penodol o waith, byddai parhau â chyllideb wastad wedi cael effaith uniongyrchol ar fy annibyniaeth. Y rheswm am hyn oedd gan fod fy holl gyllideb wedi ei hymrwymo dan gontract (gan gynnwys costau staff) neu wedi ei hymrwymo i safonau cydymffurfiaeth neu reoleiddio ynghyd â gorbenion eraill. Roedd y gyllideb, felly, yn annigonol ar gyfer fy rhaglen waith.

Byddai parhau â chyllideb wastad wedi arwain at geisiadau am gyllid ychwanegol i Lywodraeth Cymru i'm galluogi i ariannu pob darn o waith. Byddai'r ceisiadau hyn yn golygu bod yn rhaid imi geisio cymeradwyaeth gychwynnol gan fy is-adran noddi cyn cael cymeradwyaeth Weinidogol yn y pendraw, ac nid oedd hyn yn ffordd briodol na chynaliadwy o weithio.

Ymatebodd y Gweinidog i'm pryderon ym mis Chwefror 2022 a chytunodd i ddarparu cyllid ychwanegol o £67,000 ar gyfer 2022/23.

Rwy'n credu, mewn cydnabyddiaeth o'r anawsterau a wynebwyd yn ystod y broses o gyflwyno Amcangyfrif 2022/23, ym mis Mai 2022, fe wnaeth y Gweinidog Cyfiawnder Cymdeithasol gynnig newid i'r broses gyllidebu a gofyn i Gomisiynwyr gyflwyno fersiwn ddrafft o gyllideb y flwyddyn wedyn er mwyn cysoni ein proses gyllidebu â phroses cynllunio ariannol Llywodraeth Cymru. Byddai hyn yn caniatáu i Lywodraeth Cymru fyfyrion ar bwysau costau'r Comisiynydd a bod yn fwy parod i wneud penderfyniadau cyflymach a mwy gwybodus ynglŷn â chyllidebau'r Comisiynydd.

Croesewais gynnig y Gweinidog am ddull cydweithredol ac am y cyfle i gael trafodaethau amserol ynglŷn â dyraniadau cyllidebau i'r dyfodol gyda'r Gweinidog a swyddogion yn fy is-adran noddi.

Fe'm gwahoddwyd i gyflwyno fy nghyllideb ddrafft ar gyfer 2023/24 ym mis Awst 2022. Er na wnaeth Llywodraeth Cymru gyfyngu ar fy nghais am gyllideb a darparu cyllideb ddangosol, fe'm hysbyswyd y "bydd y sector cyhoeddus yn dal i wynebu pwysau ariannol sylweddol dros y blynyddoedd nesaf wrth inni ddal i ddod dros y pandemig ac wrth iddo ymateb i'r argyfwng costau byw yn ogystal ag i'r argyfwng yn Wcraïn. Bydd, felly, yn dal yn bwysig bod cyllid cyhoeddus pwysig yn cael ei gyfeirio lle mae mwyaf ei angen, a'n bod yn cael y gwerth gorau am yr arian hwnnw gan sicrhau ein bod yn bodloni ein hachos cyffredin sef gwneud i arian y trethdalwr fynd ymhellach."

Roedd fy nghais am gyllid felly yn adlewyrchu'r pwysau macro-economaidd ar gyllideb gyffredinol Llywodraeth Cymru ac ym mis Awst 2022, fel y gofynnwyd, cyflwynais gyllideb ddrafft yn dangos bod angen i'm cyllideb sylfaenol gael ei chynyddu i £1,690,000. Darparodd Llywodraeth Cymru £1,684,000.

Yn ogystal â'r gyllideb ddrafft, cyflwynais hefyd fy Amcangyfrif ffurfiol ym mis Hydref 2022. Yn anffodus, nid oedd Llywodraeth Cymru mewn sefyllfa i gadarnhau eu bod wedi cydnabod y pwysau parhaus ar fy nghyllideb, a'u bod yn bwriadu cynyddu fy nghyllideb sylfaenol, tan fis Rhagfyr 2022.

Gan fy mod wedi cyflwyno fy nghyllideb gychwynnol ym mis Awst 2022, byddwn wedi disgwyl i Lywodraeth Cymru fod wedi bod mewn sefyllfa i ddarparu rhybudd o gyllideb ddangosol yn gynharach na mis Rhagfyr. Rwy'n derbyn, fodd bynnag, y byddai'r rhybudd cynnar hwn wedi cael ei ystyried gan Lywodraeth Cymru a oedd yn dal i aros am gadarnhad o ddyraniad eu cyllideb oddi wrth y Llywodraeth Ganol. Y perygl mawr gyda'r hysbysiad hwn yw pe byddwn, i'r dyfodol, yn cael toriad i'm cyllideb sylfaenol, y byddwn yn cael fy ngorfodi i ad-drefnu fy sefydliad yn ystod misoedd ofal y flwyddyn ariannol, gan mai costau staff sydd i gyfrif am 79% o'm costau cyffredinol.

Er mwyn gallu cyflawni arbedion yn ystod y flwyddyn yn sgil ad-drefnu sefydliadol, mae'n holl bwysig bod unrhyw arbedion yn digwydd mor fuan â phosibl. Ceir risg sylweddol, os na ddaw hysbysiad o doriad mewn cyllideb i law tan y mis Rhagfyr, mae'n bosibl na fydd y strwythur sefydliadol newydd yn cael ei gwblhau, ac na fyddai'r arbedion cysylltiedig yn cael eu cyflawni tan y mis Gorffennaf dilynol. Mae felly'n hanfodol fy mod yn cael rhybudd o hyn cyn gynted â phosibl ymlaen llaw.

Yn dilyn cam ymgynghori Gorchymyn Deddf Llywodraeth Cymru 2006 (Cynigion Cyllidebol a Chyrrff Dynodedig) 2021, mae cyfathrebu ariannol â Llywodraeth Cymru wedi gwella oherwydd mae fy Mhennaeth Cyllid ac Adnoddau wedi datblygu perthnasoedd gwaith gyda fy Adran Noddedig a thimau Cyllid Llywodraeth Cymru. Mae'r ymgysylltiad hwn drwy gydol y flwyddyn yn fy ngalluogi i reoli unrhyw amrywiadau cyllidebol a ragwelir ac yn rhoi cyfle i drafod risgiau gweithredol posib, fel cyflogi pobl yn lle aelodau allweddol o staff sy'n absennol am gyfnodau hir. Yn flaenorol, mae fy nghronfeydd wrth gefn wedi cael eu defnyddio i reoli risgiau gweithredol yn barhaus.

Mae'r broses gynllunio ariannol bresennol rhwng fy is-adran noddi a minnau yn dal i fod yn ffordd gymharol newydd o weithio, ac rwy'n rhagweld y bydd hon yn dal i ddatblygu wrth inni wynebu heriau newydd.

Addasiadau i'r Amcangyfrif

Cwestiwn: Pa broses sydd ar waith i gytuno ar unrhyw addasiadau i'r amcangyfrif. Sut caiff y rhain eu datgan a sut y cytunir arnynt. Pa mor sylweddol a fuont a pha effaith a gawsant ar waith eich swyddfa, ac ar y cynlluniau ar ei chyfer.

Dair gwaith, nid yw'r cyllid y gofynnwyd amdano yn yr Amcangyfrif wedi dod i law:

- Yn Amcangyfrif 2011/12, cafwyd toriad o 3% i'r gyllideb. Gofynnodd Llywodraeth Cymru i Amcangyfrif newydd gael ei gyflwyno ym mis Ionawr 2011. Fe wnaeth y Comisiynydd adolygu'r meysydd gwariant a drefnwyd a chanfod arbedion o 3%.
- Yn Amcangyfrif 2016/17, cafwyd toriad o 10% i'r gyllideb. Gofynnodd Llywodraeth Cymru i Amcangyfrif newydd gael ei gyflwyno ym mis Ionawr 2016 i adlewyrchu'r gyllideb lai. Cafodd hyn effaith sylweddol ar y sefydliad, mae'r manylion i'w gweld yn adran 2.
- Amcangyfrif 2022/23, pan lwyddais i dreiglo ymlaen £67,000 o arian yn ychwanegol i'w ddefnyddio yn 2022/23. Y tro hwn ni ofynnwyd imi ailgyflwyno fy Amcangyfrif.

Nid wyf fi wedi cael gwybod am broses / gofyniad ffurfiol ynglŷn ag addasu Amcangyfrifon a gyflwynir.

Addasiadau i'r gyllideb yn ystod y flwyddyn

Rhwng 2008 a Mawrth 2022, llwyddom i gadw'r cronfeydd wrth gefn a'u rheoli'n annibynnol. Fe wnaeth y cronfeydd wrth gefn hyn chwarae rhan holl bwysig yn fy null rheoli ariannol cyffredinol a buont yn holl bwysig i gynnal fy annibyniaeth ar Lywodraeth Cymru ac i gyflwyno fy Nghynllun Strategol yn llwyddiannus. Fe wnaethant fy ngalluogi i reoli risg yn effeithiol, sicrhau parhad y busnes a'r gallu i gyflawni yn erbyn fy nyletswyddau statudol yn wyneb materion annisgwyl ac anrhagweladwy.

Yn ystod 2021-22, yn unol â chyrff cyhoeddus eraill gan gynnwys cyrff y Comisiynwyr eraill, newidiodd Llywodraeth Cymru fy swyddfa i gyllideb adnoddau, gan ddileu fy ngallu i reoli a defnyddio fy nghronfeydd wrth gefn yn annibynnol. Mae hyn yn golygu na allaf bellach ddelio â risgiau ariannol tymor canolig yn annibynnol ac rwy'n dibynnu ar Lywodraeth Cymru i ddarparu cyllid ychwanegol pan fo angen.

Mae'r newid hwn wedi arwain at fod Llywodraeth Cymru yn gosod rheolaethau llawer mwy caeth o safbwynt cyllidebu ac mae'n nawr yn angenrheidiol i Lywodraeth Cymru sicrhau bod fy ngwariant yn cyd-fynd â'r gyllideb. Yn hanesyddol, os defnyddiwn fwy na'r gyllideb a ddarparwyd gan Lywodraeth Cymru, gallwn ddefnyddio'r arian wrth gefn i amsugno'r gwariant hwn.

Fel rhan o'r trefniadau ar gyfer gweithredu Gorchymyn Deddf Llywodraeth Cymru 2006 (Cynigion Cyllidebol a Chyrff Dynodedig) 2021, hysbysodd swyddogion Llywodraeth Cymru fi y cydnabyddir bod tybiaethau cyllideb adnoddau cychwynnol sefydliad yn gallu newid yn ystod y flwyddyn. Fe'm hysbyswyd y ceir fel arfer ddau gyfle ffurfiol i ddiwygio cyllidebau yn ystod y flwyddyn – y gyllideb atodol gyntaf a'r ail. Fodd bynnag, mae gan Weinidogion hefyd hyblygrwydd yn eu Prif Grwpiau Gwariant (MEG) i gytuno ar newidiadau i gynlluniau gwario gydol y flwyddyn ariannol, yn amodol ar fod tanwario yn digwydd yn rhywle arall yn eu MEG.

Os na all y Gweinidog sydd â'r cyfrifoldeb dros gyllideb y Comisiynydd gytuno i'r adnoddau ychwanegol oherwydd nad oes digon o gapasiti yn y MEG, fe all y Gweinidog ofyn am gymorth ychwanegol drwy gronfeydd wrth gefn Llywodraeth Cymru gan y Gweinidog Cyllid a Llywodraeth Leol. Caiff dyraniadau o'r cronfeydd wrth gefn eu ffurfioli yn y cyllidebau atodol, fodd bynnag, yn ddibynnol ar natur a brys y gofynion, gellir gwneud ceisiadau ar unrhyw adeg yn ystod y flwyddyn.

Hyd yma, rwyf wedi delio â'r gyllideb adnoddau a ddarparwyd gan Lywodraeth Cymru ac nid wyf wedi cyflawni gwaith sydd heb ei drefnu ac a fyddai angen mewnbwn ariannol ychwanegol sylweddol. Nid wyf felly wedi gofyn am addasiad yn ystod y flwyddyn i'n cyllideb adnoddau. Fodd bynnag, yn 2021/22 fe wnes i wneud cais, a chael, cyllid cyfalaf eithriadol o £45,000 gan Lywodraeth Cymru i ddatblygu gwefan newydd. Er bod y cais hwn am gyllid wedi cael ei brosesu a'u ddyfarnu cyn pen mis, nid oedd y cyllid yn ymwneud ag unrhyw fater cynhennus posibl. Rwy'n pryderu, pe byddwn yn gofyn am gyllid i wneud Adolygiad o weithredoedd Llywodraeth Cymru y gellid bod cryn oedi oherwydd prosesau Llywodraeth Cymru, ac fe allai hynny gael effaith negyddol ar ddarn o waith sy'n sensitif i amser.

Yn ogystal â cheisiadau'r gyllideb adnoddau, mae gofyn imi hefyd gyfiawnhau pa mor angenrheidiol yw pob pryniant cyfalaf wrth Lywodraeth Cymru drwy gyfrwng achos busnes,

a rhaid iddo gael ei gymeradwyo gan y Gweinidog. Mae gan Lywodraeth Cymru reolaeth dros fy holl wariant cyfalaf. Mae hyn, yn ymarferol, yn golygu bod rhaid imi geisio cymeradwyaeth a darparu cyfiawnhad ynglŷn â pham y byddwn i, er enghraifft, eisiau gwneud addasiadau i'r wefan neu'r system rheoli achosion neu brynu caledwedd TG isel ei werth. Rwy'n credu bod hyn yn rhoi i'm his-adran noddi lefel reolaeth amhriodol dros agweddau gweithredol ar fy ngwaith.

Rwy'n sylweddoli na fyddai darparu i sefydliad o'm maint i gyllideb gyfalaf gylchol sylweddol yn ffordd effeithiol o ddefnyddio adnoddau'r Llywodraeth oherwydd mae yna risg na fyddai'n cael ei defnyddio. Buaswn felly yn ddiolchgar pe byddai Llywodraeth Cymru yn darparu imi gyllideb gyfalaf gylchol o £10,000 pan gyflwynaf fy Amcangyfrif ar gyfer 2024/25.

Cyflwyno'r Amcangyfrif

Cwestiwn: Ym mis Rhagfyr 2021, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ei Chyllideb Ddrafft ar gyfer 2022-23 a'i Chyllideb Gymreig Aml-flwydd gyntaf er 2017. I ba raddau ydych chi a Llywodraeth Cymru yn symud at ddull 'Tymor Llywodraeth', gan gydymffurfio ar yr un pryd â'r gofyn statudol i gyflwyno amcangyfrif i Lywodraeth Cymru o leiaf bum mis cyn y flwyddyn ariannol y mae'n berthnasol iddi. Beth yw prif fanteision gwneud hyn.

Mae Amcangyfrifon sefydliad yn cynnwys cynllun ariannol tair blynedd, a fwriedir i hwyluso proses gynllunio Llywodraeth Cymru. Rwy'n cydnabod pwysigrwydd dull aml-flwyddyn a chroesawais y symudiad at gynnwys cyllidebau dangosol i'r dyfodol yng nghyllideb ddrafft Llywodraeth Cymru ar gyfer 2022/23. Mae darparu cyllideb Tymor Llywodraethu yn rhoi imi'r cyfle i gynllunio'n effeithiol o un flwyddyn i'r nesaf, gyda graddau o sicrwydd ynglŷn â'r lefelau ariannu i'r dyfodol. Mae hyn yn galluogi imi sicrhau y gellir cynnal y gweithgareddau sy'n gysylltiedig â chyflawni fy swyddogaethau statudol o un flwyddyn i'r nesaf, gan gynnwys cyflawni'r argymhellion a wnaed a'r canllawiau a gyhoeddwyd mewn blynyddoedd blaenorol.

Rwyf wedi neilltuo £80,000 ar gyfer cyflawni fy rhaglen waith flynyddol. Fodd bynnag, rwy'n cydnabod pwysigrwydd gallu plygu cyllideb y rhaglen waith hon a byddwn yn croesawu'r cyfle, pan fo fy ngwaith yn caniatáu, i weithio gyda Llywodraeth Cymru i ganfod tanwariant yn ystod y flwyddyn a bod yn gallu dyrannu'r gyllideb, drwy gyfrwng y peirianwaith cyfnewid cyllidebau, ar gyfer blynyddoedd ariannol i'r dyfodol.

4. Cydweithredu

Cwestiwn: diweddariad ar sut mae Comisiynwyr yn cydweithredu a'r manteision a geir o unrhyw gydweithio, yn ogystal ag unrhyw achosion o rannu staff a swyddogaethau swyddfa gefn. Unrhyw wersi a ddysgwyd oddi wrth y profiadau hyn: beth oedd yn gweithio'n dda; sut wnaethoch chi liniaru unrhyw risgiau ag atebolrwydd; pa arbedion a wnaethoch; a pham na wnaethoch barhau â'r cyfryw drefniadau o bosibl.

Manylion unrhyw achosion o rannu swyddogaethau neu staff â chyrrff cyhoeddus/cyrrff rheoleiddio eraill yng Nghymru.

Yn 2014-15, bu'r Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus yn ystyried cyfrifon detholiad o sefydliadau a ariennir gan drethdalwyr yng Nghymru, gan gynnwys Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru ynghyd â'r Comisiynwyr eraill ac Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru.

Yn ei adroddiad ym Mawrth 2015, gwnaeth y Pwyllgor nifer o argymhellion y credent y

byddent yn gwella'r drefn llywodraethu, yn gwneud y trefniadau adrodd yn fwy tryloyw ac yn rhoi gwell gwerth am arian i drethdalwyr i'r dyfodol. Y prif argymhelliad sy'n berthnasol i'r dystiolaeth hon oedd bod 'ymdrechion i sicrhau arbedion a chynhyrchiant gwell drwy gydweithredu, gan gynnwys integreiddio swyddogaethau swyddfa gefn, yn parhau rhwng y Comisiynydd a'r Ombwdsmon.

Roedd dystiolaeth y Comisiynydd a'r Ombwdsmon i'r Pwyllgor yn dangos terfynau'r cyfryw weithgaredd, gan ddweud mai bach oedd yr arbedion posibl a bod gofyn statudol i gynnal atebolrwydd y ddwy Gorfforaeth Undyn. Dywedwyd na allai unrhyw ddull o rannu gwasanaethau danseilio cryfderau presennol y prosesau rheoli ariannol a llywodraethu mewnol ac y gallai mwy o gydweithredu gynyddu cynhyrchiant ac ychwanegu gwerth yn hytrach nac arwain at arbedion ariannol. Fe wnaeth y tri Chomisiynydd a'r Ombwdsmon ymrwymo i ganfod cyfleoedd i graffu ar y cyd er mwyn dangos gwerth am arian, rhannu sgiliau a gwybodaeth ac osgoi dyblygu ymdrechion. Croesawodd y Pwyllgor y dystiolaeth o gydweithredu yn ogystal â chyfleoedd posibl i gydweithredu i'r dyfodol. Yn benodol, argymhellodd y Pwyllgor fod y sefydliadau yn dysgu oddi wrth ei gilydd o ran y trefniadau ar gyfer gweinyddu eu swyddfeydd ac ymarfer eu swyddogaethau e.e. defnyddio'r Gwasanaeth Caffael Cenedlaethol.

Ym mis Rhagfyr 2014, fe wnaeth Dr Mike Shooter ar ran Llywodraeth Cymru lunio adroddiad a oedd yn adolygu rôl a swyddogaethau Comisiynydd Plant Cymru. Oherwydd ei argymhellion cynhaliodd Llywodraeth Cymru adolygiad ffurfiol o swyddogaethau swyddfa gefn y Comisiynwyr Cymreig annibynnol ar gyfer pobl hŷn, plant a chenedlaethau'r dyfodol.

Roedd adroddiad Llywodraeth Cymru '*Adolygiad o Gomisiynwyr Cymreig annibynnol dros Blant, Pobl Hŷn a Chenedlaethau'r Dyfodol o'u gwasanaethau cefnogaeth gyda'r nod o wella effeithlonrwydd a sicrhau arbedion maint*' yn cydnabod 'er mai cymedrol oedd yr arbedion a gafwyd o'r adolygiad, bu'r dasg yn ddefnyddiol yn atgyfnerthu manteision gweithio'n gydweithredol, nid dim ond ymysg y Comisiynwyr ond hefyd ar draws y sector cyhoeddus ehangach yng Nghymru. Er bod y Comisiynwyr eisoes yn gweithio gyda'i gilydd, a gyda sefydliadau eraill yn y sector cyhoeddus ar draws Cymru, mae'r adolygiad hwn wedi rhoi'r cyfle iddynt archwilio eu gwasanaethau cefnogi'n feirniadol, gyda'r fantais o gael mewnbwn annibynnol gan swyddogion a oedd yn cefnogi eu hadolygiad'.

Dros y blynyddoedd, bu ysbryd cydweithredu cryf ymysg y Comisiynwyr a'r Ombwdsmon. Mae ein perthnasoedd gwaith yn ein galluogi i weld cyfleoedd i gydweithredu ar draws gwahanol feysydd gwaith. Caiff yr ymrwymiad i ddull cydweithredol ei ddangos yn y ffyrdd canlynol:

- y Comisiynwyr, yr Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus ac Archwilydd Cyffredinol Cymru yn cael cyfarfodydd ffurfiol yn rheolaidd i rannu rhaglenni gwaith sydd ar y gweill, i chwilio am gyfleoedd i gydweithio a rhannu gwybodaeth, sgiliau a phrofiadau;
- Memorandwm Dealltwriaeth ar y cyd rhwng y Comisiynwyr;
- trefniadau cyd-gaffael a rennir rhwng y Comisiynwyr a'r Ombwdsmon megis gwasanaeth archwilio mewnol yn 2016 a 2021;
- cyfarfodydd polisi ar lefel swyddogion i rannu cynlluniau gwaith, canfod meysydd ar gyfer cydweithredu a rhannau'r arferion gorau;
- rhannu polisiâu a gweithdrefnau sefydliadol;

- defnyddio adeilad fy swyddfa er mwyn i'r Comisiynydd Plant a'i staff allu defnyddio trefniadau gweithio desgiau poeth;
- gwaith ar y cyd â'r Comisiynydd Plant i greu hwb adnoddau pontio cenedlaethau i annog a helpu ysgolion a grwpiau o bobl hŷn i sefydlu grwpiau pontio cenedlaethau; a
- datganiadau ar y cyd gyda'r Comisiynydd Plant a'r Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol ar bontio cenedlaethau.

Mae'r dull cydweithredol hwn wedi galluogi fy staff i ddatblygu perthnasoedd gweithio effeithiol gyda chydweithwyr yn swyddfeydd y Comisiynwyr eraill ac yn swyddfa'r Ombwdsmon, a drwy'r rhain maent yn rhannu gwybodaeth ac yn cefnogi ei gilydd gyda meysydd Polisi, Llywodraethu a Chydymffurfio (sy'n cynnwys Cyllid, adnoddau dynol a TG). Mae'r cydweithredu hwn yn werthfawr dros ben gan ei fod yn rhoi cyfleoedd iddynt ymgysylltu a dysgu oddi wrth ei gilydd.

Ochr yn ochr â chydweithredu rhwng Comisiynwyr, ceir rhwydweithiau a rennir yn y Cyrff a Noddir gan Lywodraeth Cymru sy'n parhau i ddarparu cyfle i rannu gwybodaeth ar draws sector cyhoeddus Cymru ac sy'n caniatáu i'm staff elwa o beirianweithiau cefnogi cyfoedion anffurfiol.

Mae llawer o'r hyn rwyf wedi'i gyflawni ers dod yn Gomisiynydd yn 2018 wedi digwydd drwy weithio'n agos mewn partneriaeth â llawer o sefydliadau ac unigolion gwahanol ar draws Cymru. Mae'r ffordd hon o weithio wedi'i gwreiddio yn fy null gweithredu fel Comisiynydd, ac yn enwedig yn yr oes heriol sydd ohoni, dim ond drwy weithio gyda'n gilydd a defnyddio sgiliau a phrofiadau ein gilydd y byddwn yn gallu sicrhau cynnydd ac effaith gynaliadwy. I gydnabod yr angen inni weithio mewn partneriaeth rwyf wedi sefydlu'r gweithgorau canlynol:

- Grŵp Llywio a Grŵp Gweithredu yn erbyn Camdriniaeth, sy'n dwyn ynghyd bobl hŷn a dros 30 o sefydliadau
- Grŵp Cynghori ar gyfer Pobl Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig i ddarparu arweiniad a chynghor arbenigol ar gasglu profiadau bywyd gan bobl hŷn Ddu, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig.
- Grŵp Hawliau Cartrefi Gofal sy'n cynnwys arbenigwyr o Gymru ac o bob cwr o'r Deyrnas Unedig i weithio gyda'i gilydd i wella hawliau pobl hŷn sy'n byw mewn cartrefi gofal;
- Yn ychwanegol at y Gweithgorau hyn, mae fy swyddfa yn awr yn aelod cyswllt o Rwydwaith Sefydliad Iechyd y Byd o Gymunedau sydd o Blaid Pobl hŷn, sy'n annog ac yn helpu awdurdodau lleol yng Nghymru i ymrwymo i fod o blaid pobl hŷn. I gefnogi hyn, rwyf wedi sefydlu Grŵp Partneriaeth i ddatblygu, hyrwyddo a dylanwadu ar ymarfer a pholisïau sydd o blaid pobl hŷn ar draws Cymru, ynghyd â Chymuned Ymarfer er mwyn gallu rhannu gwersi a syniadau.

Rwy'n gweithio'n agos ag amrywiol gyrff cyhoeddus a chyrrff rheoleiddio yng Nghymru, drwy ddull gweithredu cyflenwol a drwy gyflawni gwaith ar y cyd os gall hyn gynyddu effaith. Er enghraifft, bŵm yn gweithio ag Arolygiaeth Gofal Cymru ar hawliau pobl hŷn mewn cartrefi gofal ac rwyf wedi cynhyrchu adnoddau ar y cyd ag elusennau a chyrrff cyhoeddus eraill, megis cynghor ar Atwrneiaeth Arhosol gyda Swyddfa'r Gwarcheidwad Cyhoeddus.

Er fy mod yn cydnabod pwysigrwydd cydweithredu a'r gwir fanteision a geir drwy weithio fel hyn, ychydig iawn o arbedion costau y gellir eu gwneud i'm sefydliad i, fel y cydnabu'r

Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus yn 2015 a Llywodraeth Cymru yn 2016.

Rwy'n gweithredu dull 'un tîm' ac yn osgoi sefyllfa lle bo un unigolyn yn gweithio ar ei ben ei hun. Mewn sefydliadau bach, mae hyblygrwydd yn hanfodol i bob gweithiwr. O'r herwydd, nid oes gwahaniaeth pendant i'w gael rhwng 'swyddogaethau swyddfa gefn' a meysydd eraill. Er enghraifft, mae'r holl staff yn cyfrannu at y broses o lunio'r rhaglen waith, gan gymryd rhan mewn sesiynau dysgu a datblygu, ac ymgysylltu â phobl hŷn. Mae hyn yn helpu i sicrhau dealltwriaeth gyffredin o'r hyn rydyn ni'n ceisio ei gyflawni ar gyfer pobl hŷn a sut mae pob aelod staff yn cyfrannu at hyn, yn ogystal â gwerthoedd sefydliadol a rennir.

Rwy'n asesu hyfywedd pob swydd yn fy strwythur sefydliadol yn barhaus a phan fo gweithwyr yn ymddiswyddo, yn hytrach na hysbysebu'r swydd wag ar unwaith, mae fy Nhîm Rheoli Busnes a minnau yn asesu a yw'r sefydliad angen y swydd a pha mor fforddiadwy yw ei llenwi yn y tymor canolig, er mwyn sicrhau bod pob swydd yn dal i roi gwerth am arian i'r sefydliad.

Byddwn yn croesawu unrhyw gyfle i ystyried dewisiadau o ran cydwasanaethau sy'n cael eu hystyried gan y sector cyhoeddus ehangach yng Nghymru. Fodd bynnag, byddai angen i'r dewisiadau hyn sicrhau nad yw newidiadau ac arbedion costau yn peryglu fy annibyniaeth a'm heffeithiolrwydd gweithredol.

5. Sefyllfa ariannol bresennol a heriau i'r dyfodol

Cwestiwn: Asesiad o sefyllfa ariannol bresennol y sefydliad ynghyd ag asesiad o anghenion i'r dyfodol yng nghyd-destun y pwysau ar arian cyhoeddus.

Ym mis Rhagfyr 2022, croesewais gydnabyddiaeth Llywodraeth Cymru o'r pwysau ariannol difrifol a wynebwn a'r cynnydd dilynol yng nghyllideb sylfaenol 2023/24 i £1,684,000. Fe wnaeth y cynnydd mewn cyllid sicrhau, yn y tymor byr, nad oedd raid imi ystyried ad-drefnu'r sefydliad ac y gallwn ddyrannu £80,000 i'm rhaglen waith. Yng nghyllideb ddrafft Llywodraeth Cymru, croesewais hefyd y gyllideb ddangosol a ddarparwyd ar gyfer 2024/25, gan ei bod yn galluogi imi gynllunio dros y tymor canolig.

Gwnaed y cynnydd yn fy nghyllideb sylfaenol i gydnabod y pwysau ar y gyllideb yn sgil y pwysau diweddar oddi wrth chwyddiant a gofynion llywodraethu mwy cymhleth. Rwyf wedi dweud wrth Lywodraeth Cymru y dylwn fod yn gallu rheoli'r gyllideb hon dros y tymor byr. Er bod Llywodraeth Cymru wedi darparu imi arian ychwanegol ar gyfer 2023/24, rwy'n dal i ragweld diffyg o £12,000 yn y gyllideb. Wrth i'r flwyddyn ariannol nesaf fynd rhagddi, drwy reolaeth ariannol effeithiol, rwy'n rhagweld y byddaf yn gallu nodi meysydd gwariant lle byddaf yn gwneud arbedion yn erbyn y gyllideb ragamcanol i sicrhau nad wyf yn mynd dros gyfanswm rheoli'r gyllideb adnoddau.

Roedd yr Amcangyfrif a gyflwynais yn seiliedig ar roi dyfarniad costau byw o 3% i'm staff yn 2023/24. Os bydd Llywodraeth Cymru yn dyfarnu canran fwy, bydd disgwyl imi ddyfarnu'r un faint. Gan mai costau staff sydd i gyfrif am 77% o'm gwariant, mae gwahaniaeth o 1% yn cyfateb i £15,000. Ni allaf ragweld ar hyn o bryd lle byddaf yn gallu gwneud arbedion er mwyn rhoi dyfarniad cyflog cyfatebol. Mae'n amlwg, os bydd chwyddiant yn dal i gael yr un effaith yn 2023/24 ag a gafodd yn ystod y flwyddyn diwethaf, yna nid oes digon o hyblygrwydd yn fy nghyllideb a fydd yn caniatáu imi amsugno pwysau'r costau hyn; byddaf

felly yn cael fy ngorfodi unwaith eto i ofyn am arian ychwanegol gan Lywodraeth Cymru i ddelio â'r pwysau oherwydd chwyddiant.

Rhodddwyd y cynnydd diweddar yn fy nghyllideb sylfaenol i gydnabod y pwysau ar gyllidebau oherwydd chwyddiant a gofynion llywodraethu mwy cymhleth, yn hytrach nag i gydnabod y cynnydd yn nifer y bobl hŷn sydd i'w cael yng Nghymru a'r materion cynyddol gymhleth y mae angen rhoi sylw iddynt.

Yn 2008, darparwyd cyllid Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru ar y sail bod 18% o'r boblogaeth dros 60 oed. Mae cyfrifiad 2021 yn dangos bod 23.5% o'r boblogaeth dros 60 oed, sy'n gynnydd o 30%. Pe byddai fy nghyllid wedi dilyn taflwybr tebyg a chael ei haddasu ar gyfer chwyddiant hefyd, byddai fy nghyllideb sylfaenol 2023/24 yn £2,910,000.

Mae fy mhwerau dan Ddeddf Comisiynydd Pobl Hŷn (Cymru) 2006 yn caniatáu imi roi cymorth a chefnogaeth yn uniongyrchol i bobl hŷn drwy gyfrwng fy nhîm cyngor a chymorth arbenigol. Mae'r tîm yn darparu gwybodaeth, cymorth ac arweiniad i rymuso pobl hŷn a'u teuluoedd a'u helpu i ddeall a hawlio eu hawliau. Mae hyn yn rhan greiddiol o fy rôl fel Comisiynydd ac mae'n faes sy'n cael effaith arwyddocaol ar unigolion hŷn a'u teuluoedd, yn ogystal â darparu llawer iawn o dystiolaeth sy'n rhoi sail i argymhellion ynghylch polisi ac arferion.

Mae'r gefnogaeth a roddir yn galluogi pobl hŷn a'u teuluoedd i herio penderfyniadau ac ymarfer gwasanaethau a chyrrff cyhoeddus, ac mae'r tîm yn gallu delio â systemau, polisiâu a phrosesau sy'n aml yn gymhleth, a hynny'n aml yn yr amgylchiadau mwyaf anodd a gofidus. Mewn rhai achosion, mae'r tîm yn ymyrryd ar ran person hŷn (os rhoddant eu cydsyniad).

Tra bo'r tîm yn delio'n effeithiol â swmp a chymhlethdod yr ymholiadau a ddaw i law, mae adnoddau'n dal i gael eu hystyngtu i'r eithaf. Gyda mwy o adnoddau byddwn yn gallu cynyddu'r capasiti yn fy nhîm cyngor a chymorth er mwyn bodloni'r galw'n well a chynorthwyo rhagor o bobl hŷn sydd angen cefnogaeth.

Effaith newidiadau i Orchymyn Deddf Llywodraeth Cymru 2006 (Cynigion Cyllidebol a Chyrrff Dynodedig)

Cwestiwn: Effaith dynodiad eich swyddfa dan y newidiadau yng Ngorchymyn Deddf Llywodraeth Cymru 2006 (Cynigion Cyllidebol a Chyrrff Dynodedig) 2018 ar eich sefyllfa ariannol bresennol ac i'r dyfodol. Beth oedd y prif heriau wrth symud i'r trefniadau newydd a beth yn eich barn chi yw'r newid(iadau) mwyaf arwyddocaol o ganlyniad.

Mae sawl her wedi codi yn sgil gweithredu newidiadau Gorchymyn Deddf Llywodraeth Cymru 2006 (Cynigion Cyllidebol a Chyrrff Dynodedig) 2021, y rhoddir sylw iddynt yn y papur hwn drwyddo draw, ac mae pob un wedi deillio o'r gofyniad i mi beidio â thorri cyfansymiau rheoli cyllidebol. Mae hwn wedi bod yn newid sylweddol yn ymarferol oherwydd, yn hanesyddol, rwyf wedi gallu defnyddio fy nghronfeydd wrth gefn heb geisio cyllideb adnoddau ychwanegol gan Lywodraeth Cymru.

Mae'n holl bwysig nad wyf yn mynd dros y cyfansymiau sy'n rheoli cyllidebau. Yn unol â'm dyletswyddau statudol, efallai byddai angen imi wneud darn o waith brys a heb ei drefnu, er enghraifft adolygiad cyfreithiol a bydd yn gofyn am lawer iawn o adnoddau. Bryd hynny,

efallai byddai'n rhaid imi ofyn am gyllid ychwanegol gan Lywodraeth Cymru. Mae Llywodraeth Cymru wedi rhoi sicrwydd, os yw'r adolygiad cyfreithiol yn cwmpasu gweithredoedd y Gweinidog sy'n gyfrifol am y dyraniad blynyddol o gyllid craidd y Comisiynydd, y ceisir cyngor gan y Prif Weinidog er mwyn sicrhau na chyfyd achos o wrthdrawiad buddiannau. Yn yr amgylchiadau hyn, fe allai fod yn briodol i'r Prif Weinidog (neu Weinidog arall) wneud y penderfyniad ynglŷn â dyfarnu unrhyw gyllid at y diben penodol hwn. Caf fy hysbysu os cafodd penderfyniadau eu cyfeirio at Weinidog arall, a chaf glywed y canlyniad cyn gynted â phosibl.

Fe'm hysbyswyd mai Gweinidogion Cymru yn unig, o fewn y fframwaith cyfreithiol presennol, sydd â'r pŵer i gymeradwyo lefel y cyllid sector cyhoeddus ar gyfer Comisiynwyr ac y bydd Gweinidogion Cymru yn cymryd yr holl gamau angenrheidiol i sicrhau eu bod yn osgoi gwrthdrawiad buddiannau wrth ystyried ceisiadau am gyllid, yn enwedig os yw'r ceisiadau yn ymwneud â chyllid ar gyfer cynnal adolygiadau i feysydd y mae Gweinidogion yn gyfrifol amdanynt. Fodd bynnag, rwy'n credu bod perygl o hyd y gallai gwrthdrawiad buddiannau posibl ddigwydd, ond rwy'n sylweddoli bod Llywodraeth Cymru wedi sefydlu mesurau lliniaru i leihau'r perygl.

1 Gwerthusiad Rheoleiddio LIC - Rheoliadau Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru (Penodi) 2007

2 ONS, 2008, Amcangyfrifon o'r boblogaeth ar gyfer y Deyrnas Unedig, Lloegr, Cymru, yr Alban a Gogledd Iwerddon, [Amcangyfrifon o'r boblogaeth ar gyfer y DU, Lloegr, Cymru, yr Alban a Gogledd Iwerddon - y Swyddfa Ystadegau Gwladol \(ons.gov.uk\)](https://ons.gov.uk)

3 ONS, 2022, Amcangyfrifon o'r boblogaeth ar gyfer y Deyrnas Unedig, Lloegr, Cymru, yr Alban a Gogledd Iwerddon, [Amcangyfrifon o'r boblogaeth ar gyfer y DU, Lloegr, Cymru, yr Alban a Gogledd Iwerddon - y Swyddfa Ystadegau Gwladol \(ons.gov.uk\)](https://ons.gov.uk)

4 ONS, 2022, Prif amcanestyniad – poblogaeth Cymru mewn grwpiau oedran, [Prif amcanestyniad - Poblogaeth Cymru mewn grwpiau oedran- y Swyddfa Ystadegau Gwladol \(ons.gov.uk\)](https://ons.gov.uk)

Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru

Mae Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru yn hyrwyddwr ac yn llais annibynnol dros bobl hŷn ledled Cymru.

Mae'r Comisiynydd yn gweithredu i warchod hawliau pobl hŷn, i roi diwedd ar ragfarn a gwahaniaethu ar sail oedran, i roi diwedd ar gamdriniaeth yn erbyn pobl hŷn a galluogi pawb i heneiddio'n dda.

Mae'r Comisiynydd yn gweithio dros Gymru lle mae pobl hŷn yn cael eu gwerthfawrogi, lle cadarnheir eu hawliau a lle na chaiff neb ei adael ar ôl.

Sut i gysylltu â'r Comisiynydd:

Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru

Adeiladau Cambrian

Sgwâr Mount Stuart

Caerdydd

CF10 5FL

Ffôn: 03442 640 670

e-bost: gofyn@comisiynyddph.cymru

Gwefan: www.comisiynyddph.cymru

Twitter: @comisiwnphcymru